

De rol van werk in het proces van stoppen met jeugdcriminaliteit

Eindscriptie Master Orthopedagogiek
Universiteit Utrecht, Werkveld Forensische Zorg

Naam: Sanneke van Groningen
Studentnummer: 3010600
E-mailadres: sannekevangroningen@gmail.com
Datum: 30 juni 2009
Begeleider: Prof. Dr I. Weijers
2^e Lezer: Drs C. M. A. van Laarhoven

Aim: This study aims to examine the possible influence of work and education on desistance from crime in young adults. Data are collected through in-depth interviews with nine ex-offenders between 19 and 36 years old. **Results:** The results show that seven out of the nine youngsters played truant during their period in high school. For one respondent, having a job had a positive influence on his decision to stop his criminal career. For three out of the nine respondents, having a job and / or education had a positive influence on being able to persist in ceasing their criminal activities. **Conclusion:** In this group of respondents, work has not been a critical factor in their desistance from crime. **Key words:** desistance, work, school, crime.

'Net mislopen baan leidt tot jeugdcriminaliteit' kopte nu.nl op 27 april 2006. Volgens het artikel op de bekende nieuwswebsite komt jeugdcriminaliteit het meest voor in steden waar jeugdwerkloosheid en veel kansen voor jongeren samengaan. Dat lijkt tegenstrijdig, maar 'werkeloze jongeren raken door het net mislopen van een baan gefrustreerd, wat kan leiden tot crimineel gedrag' (www.nu.nl, 2006). Laub & Sampson (2003: 46) geven aan dat werk voor jongeren een reden kan zijn om te stoppen met het plegen van criminaliteit.

De samenhang tussen werk en criminaliteit lijkt uit deze bronnen duidelijk: wanneer jongeren geen werk hebben, gaan ze criminaliteit plegen en wanneer ze een baan hebben, stoppen ze ermee. Maar is deze samenhang daadwerkelijk zo simpel? En waarom stoppen sommige jongeren niet met criminaliteit wanneer ze een baan hebben? In dit artikel wordt door middel van literatuurstudie en een analyse van diepte-interviews nagegaan wat de rol is van het (niet) hebben van een opleiding en werk in het ontstaan van en het stoppen met criminaliteit bij jongeren.

Jongeren en jeugdcriminaliteit

Jeugdcriminaliteit staat de laatste jaren volop in de aandacht. Volgens rapportages komt ernstige jeugdcriminaliteit in Nederland steeds vaker voor (Loeber, Slot & Sergeant, 2001: 34). Deze rapportages zijn vaak gebaseerd op politiecijfers, die inderdaad een flinke stijging laten zien in de jeugdcriminaliteit.

De politiecijfers worden echter volgens Weijers en Eliaerts (2008: 15) sterk beïnvloed door de meldingsbereidheid van slachtoffers en getuigen en door beleidsprioriteiten in de politiek. Ook hebben bepaalde delicten meer kans om opgenomen te worden in de politieregistraties, en zorgen veranderingen in wetgeving voor beïnvloeding van de kwalificaties en procedures. Tot slot hebben ook demografische factoren zoals migratieprocessen invloed op de registratie (Weijers & Eliaerts, 2008: 15). De registratiegegevens van de politie zijn dus niet representatief voor de feitelijke ontwikkeling van jeugdcriminaliteit. Uit zelfrapportageonderzoek onder jongeren blijkt dat de jeugdcriminaliteit al jaren stabiel is (Weijers en Eliaerts, 2008: 15).

Er zijn verschillende verklaringen voor het ontstaan van delinquent gedrag bij adolescente jongeren. Drie actuele benaderingen zijn relevant om in het kader van dit artikel te benoemen. De eerste verklaring is de Dual Taxonomy Theory van Moffit (1993). Volgens dit model worden twee typen delinquenten onderscheiden; een groep die al in de vroege kindertijd begint met problematisch antisociaal gedrag en van hieruit een chronisch criminele levensstijl ontwikkelt en een groep die in de adolescentie begint met criminaliteit en daar voor de volwassenheid weer mee stopt (Donker & Slotboom, 2008: 93). De tweede groep, die 'adolescence limited' wordt genoemd, begint volgens Moffit met het plegen van delicten door de discrepantie die men ervaart tussen het fysiek en maatschappelijk volwassen zijn. Jongeren op de middelbare school zijn fysiek volwassen, maar

maatschappelijk gezien nog niet. Deze frustratie zou leiden tot delinquent gedrag omdat dit gedrag in de ogen van de jongeren een statusverhogend effect heeft (Donker & Slotboom, 2008: 94).

Een tweede benadering is die van Mark Warr (2002). Hij stelt dat jongeren aan het begin van de adolescentie een verwarrende periode doormaken. Er vinden veel veranderingen in hun leven plaats, zoals de overgang naar een nieuwe school, fysiologische veranderingen en het langzaam loskomen van de ouders. Jongeren gaan zich richten op hun leeftijdsgenoten. Angst om bespot te worden, behoefte aan status en loyaliteit aan vrienden zijn drijfveren van het gedrag van jongeren. Deze drijfveren worden belangrijker geacht dan wetten en regels. Hierdoor gaan jongeren in hun gedrag sneller over regels heen en gaan ze delinquent gedrag vertonen (Warr, 1993, zoals beschreven in Donker & Slotboom, 2008: 97).

Een derde verklaring voor het ontstaan van delinquent gedrag in de adolescentie komt van Sampson & Laub. Het uitgangspunt van hun Age Graded Theory of Informal Control is dat iedereen uit is op het maximaliseren van eigen belang, tenzij er sprake is van voldoende informele bindingen aan ouders, werk of school. Zij stellen daarnaast dat factoren die bijdragen aan delinquent gedrag verschillen al naar gelang de leeftijd waarop iets van invloed is (Donker & Slotboom, 2008: 99). Wanneer er niet voldoende bindingen zijn, is de kans op het ontstaan van crimineel gedrag groot.

Het is opvallend dat er al lang onderzoek wordt gedaan naar het ontstaan van jeugdcriminaliteit, maar dat onderzoek over de andere kant van het proces – namelijk het stoppen met criminaliteit – relatief nieuw is. De laatste tien tot twintig jaar is het stoppen met criminaliteit echter een 'hot issue' geworden onder criminologen. Hierna zal besproken worden wat er tot nu toe bekend is over dit onderwerp.

School en jeugdcriminaliteit

Hoewel dit onderzoek zich niet richt op het moment waarop jongeren beginnen met criminaliteit, is het nuttig om kort informatie te geven over de relatie tussen school en jeugdcriminaliteit. In de analyse van de resultaten zal namelijk ook aandacht gegeven worden aan de schoolcarrière van de respondenten.

Het verband tussen spijbelen en jeugdcriminaliteit is in het buitenland al erg lang bekend. In Nederland is er vooral in de jaren tachtig onderzoek gedaan naar het verband tussen spijbelen en jeugdcriminaliteit (Weerman, 2008). Uit de jeugdcriminaliteitmonitor van het WODC van 1998 blijkt dat jongeren die spijbelen ongeveer twee à drie keer vaker delicten rapporteerden dan niet-spijbelers (Van der Laan en collega's, 1998). Naast spijbelen is ook het verband tussen voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit veelvuldig aangetoond in het wetenschappelijk onderzoek (Weerman, 2008). Spijbelers blijkt vooral invloed te hebben op de lichte vormen van criminaliteit,

terwijl vroegtijdig schoolverlaten een verband heeft met de ernstigere vormen van criminaliteit (Weerman, 2008).

Over de interpretatie van de gevonden verbanden is nog weinig duidelijkheid. Het is duidelijk dat spijbelen, schooluitval en delinquentie veel gemeenschappelijke achtergronden hebben, zoals problematische gezinsomstandigheden en slecht functioneren op school. Dat kan betekenen dat deze factoren met elkaar verbonden zijn (Weerman, 2008).

Jongeren en stoppen met jeugdcriminaliteit

Nuytiens, Cristieans en Eliearts (2008: 2) geven aan dat er twee verschillende invalshoeken zijn in het onderzoek naar stoppen met criminaliteit. De eerste legt de nadruk op de 'what works' literatuur. Deze literatuur geeft verklaringen voor het stoppen aan de hand van justitiële interventies. Deze invalshoek zal hier niet verder besproken worden. De tweede categorie is de literatuur die zich richt op het natuurlijke proces van het stoppen, zonder dat daar een direct ingrijpen van justitie aan te pas komt. Dit is de 'spontane desistance'.

Omdat in de Engelstalige literatuur stoppen met criminaliteit 'desistance from crime' genoemd wordt en omdat deze term lastig te vertalen is naar het Nederlands, wordt deze term ook in dit artikel gebruikt.

Vaak wordt desistance gedefinieerd als 'het einde van een periode waarin men bezig is geweest met criminele activiteiten' (Farral & Calvary, 2006: 2; Maruna & Immarigeon, 2004: 17). Deze definitie roept echter kritiek op, omdat alle daders perioden kennen in hun 'criminele carrière' waarin ze geen delicten plegen (Maruna, 2001: 23). Laub & Sampson (2001, in Maruna & Immarigeon 2004: 18) reageren hierop door een onderscheid te maken tussen 'termination' en 'desistance'. Desistance wordt gezien als een proces dat leidt tot een situatie waarin geen delicten meer worden gepleegd. Termination is het moment waarop het individu geen delicten meer pleegt.

Onderzoeken laten zien dat, op de leeftijd tussen twintig en vijfentwintig jaar, de criminele activiteiten van jongeren beginnen te verminderen (Shover, 1996, in Maruna & Immarigeon, 2004: 103). Tegen de tijd dat ze 28 jaar worden, zijn de meeste daders gestopt met het plegen van delicten. Voor de meeste individuen geldt dat deelname aan 'straatcriminaliteit' (zoals diefstal, inbraak en drugverkoop) begint in de vroege tienerjaren, een piek heeft in de late adolescentie of jongvolwassenheid en daarna verdwijnt (Blumstein & Cohen, 1987, zoals beschreven in Maruna & Immarigeon, 2004: 103 en in Farral & Calvary, 2006: 2).

Dit gegeven komt overeen met de eerder beschreven groep uit de theorie van Moffit die alleen delicten pleegt in de adolescentie. Deze delinquenten stoppen met het plegen van delicten zodra het gat tussen hun fysieke en maatschappelijke volwassenheid kleiner wordt. Het niet plegen van delicten blijkt dan meer kans te bieden op zaken als een relatie of een vaste baan. Daarom wordt

gestopt met het vertonen van crimineel gedrag (Donker & Slotboom, 2008: 4). Moffit geeft in haar theorie echter ook aan dat bepaalde factoren zoals een strafblad en verslaving ervoor kunnen zorgen dat het criminele gedrag doorgaat tot in de vroege volwassenheid (Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 4). Onderzoek bevestigt dit en laat zien dat zelfs het grootste gedeelte van de groep waar Moffit over spreekt het delinquente gedrag niet alleen laat zien in de adolescentie, maar dat ze er pas ruim na hun twintigste mee stoppen (Donker en Slotboom, 2008: 4).

Een aantal groepen theorieën proberen te verklaren waarom jongeren stoppen met criminaliteit. De eerste groep zijn de zogenoemde maturatietheorieën. Voortrekkers hiervan zijn Glueck & Glueck, die het idee ontwikkelden dat desistance op een natuurlijke manier verloopt met het verstrijken van de tijd. Naarmate jongeren ouder worden, zorgen interne rijpingsprocessen ervoor dat men simpelweg stopt met het plegen van delicten. Daders 'groeien uit' de criminaliteit. Personen die wel doorgaan met het plegen van delicten zijn mensen die ernstige biologische problemen hebben en in een problematische omgeving verblijven (Glueck & Glueck, 1974, in Laub & Sampson, 2003: 26).

Een variatie op deze theorie komt van Gottfredson & Hirschi, die stellen dat desistance normatief is. Alleen een beperkte groep jongeren blijkt niet in staat om te stoppen op een natuurlijke manier, als gevolg van een lage mate van zelfcontrole (Gottfredson & Hirschi, in Laub & Sampson, 2003: 27).

Onder een tweede groep verklaringen vallen theorieën die uitgaan van een psychologische voorbestemdheid om te stoppen met het plegen van delicten. Dit zijn de ontwikkelingstheorieën, die menen dat in de late pubertijd veranderingen van identiteit plaatsvinden die ervoor zorgen dat jongeren stoppen met het plegen van delicten. Stoppen is dus het resultaat van veranderingen in gedragspatronen (Laub & Sampson, 2003: 28). Een voorbeeld van een ontwikkelingstheorie is de al eerder besproken Dual Taxonomy Theory van Moffit.

Een probleem met de maturatie- en ontwikkelingstheorieën is dat hierbij weinig uitgegaan wordt van bewuste interne processen van een mens die ook mee zouden kunnen spelen in het proces van het stoppen (Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 3). Een andere groep verklaringen, die rationele en cognitieve processen centraal stelt, benadrukken daarom veel meer de actieve inbreng van het individu. Een voorbeeld hiervan is de rationele keuzebenadering, die meent dat het doorgaan of stoppen met criminaliteit een gevolg is van de bewuste afweging van kosten en baten (Clarke & Cornish, 1985, in Laub & Sampson, 2003: 30).

De meer sociaal georiënteerde theorieën gaan uit van de bindingen van een actief individu. Ze stellen life events centraal (ook wel transitions of turning points genoemd). Dit zijn veranderingen in situationele en structurele omgevingen in het leven, zoals een goed huwelijk of een stabiele baan (Laub & Sampson, 2003, in Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 5). Deze life events doen in de

adolescentie bindingen ontstaan, waaruit informele sociale controle voortkomt. Desistance is het gevolg van de groter wordende sociale controle die bij het volwassen worden hoort, door investeringen in werk en een huwelijk. Criminaliteit wordt minder aantrekkelijk doordat men niet het risico wil lopen de bindingen te beschadigen (Maruna, 2001, in Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 5). Deze verklaringen menen dat interne keuzes van het individu centraal staan, maar dat de katalysatoren van desistance extern van aard zijn (Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 10).

Onderzoek dat zich richt op de actieve inbreng van het individu wint de laatste jaren aan populariteit. Het gaat er hierbij om dat bepaalde factoren, zoals bindingen door werk en huwelijk en een vergrote sociale controle, slechts een mogelijkheid tot verandering in zich dragen en niet altijd verandering bewerkstellingen (Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 10). Het individu speelt zelf een actieve rol in het proces van desistance (Laub & Sampson, 2003: 141).

De levensloopbenadering is een benadering die verschillende theorieën samenbrengt. Er wordt gekeken naar de variaties binnen individuen over de tijd en er is een focus op continuïteit en discontinuïteit in crimineel gedrag door de tijd, speciaal gelet op de contextuele factoren van het sociale leven (Laub & Sampson, 2003: 33). Omdat de nadruk ligt op de verschillen per individu, geeft deze benadering geen concreet antwoord op de reden van het stoppen met criminaliteit. Dit moet namelijk voor elke persoon apart onderzocht worden. Een voordeel van de levensloopbenadering is dat er een geïntegreerd perspectief ontstaat. Er wordt veel aandacht besteed aan de invloed van life events, sociale bindingen, informele sociale controle, en de rol van het individu zelf (Nuytiens, Cristiaens & Eliaerts, 2008: 6).

Werk en jeugdcriminaliteit

Het Centraal Bureau voor Statistiek geeft aan dat in het jaar 2008 in Nederland de werkloosheid onder de jeugd tussen de zestien en vierentwintig jaar gedaald is ten opzichte van de vorige jaren. In 2008 waren er in Nederland in deze leeftijdscategorie 5000 werkeloze mannen en 4000 werkloze vrouwen. Het CBS geeft echter ook aan dat in 2003 onder de werkloze beroepsbevolking tussen de 12 en 29 jaar, 60% in een zelfrapportage aangeeft een of meerdere delicten te hebben gepleegd. Dit is meer dan in de jaren daarvoor (CBS, 2009). Het lijkt er dus op dat hoewel de werkloosheid daalt, de werkeloze jeugd wel meer delicten pleegt.

Er is in de wetenschappelijke literatuur veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen werken en jeugdcriminaliteit. Wadsworth (2006) geeft een overzicht van de verschillende manieren waarop de relatie tussen werk en criminaliteit kan werken. Het eerste mechanisme dat genoemd wordt is via financiële beloningen. Werken geeft een financiële beloning, maar criminaliteit vaak ook. Zodra criminaliteit meer winstgevend is in vergelijking tot legaal werk, zal een individu snel de keuze maken

voor criminaliteit om geld te verdienen (Ehrlich, 1973, in Wadsworth, 2006). Wadsworth geeft echter aan dat deze verklaring alleen geldt voor de relatie tussen werken en vermogensdelicten.

Een tweede mechanisme dat genoemd wordt laat zien dat mensen bij wie werk emotioneel, psychisch of financieel belonend is, snel een gevoel hebben van investering in hun baan en carrière. Daardoor zullen ze niet snel crimineel gedrag vertonen. Werk is een belangrijke sociale binding. Wanneer deze ontbreekt, kan er stress ontstaan. Greenberg (1985, in Wadsworth, 2006) laat zien dat er drie soorten spanning kunnen ontstaan bij de afwezigheid van werk. Ten eerste de onmogelijkheid om te delen in de belangrijkste activiteit van leeftijdsgenoten, ten tweede de frustratie die veroorzaakt wordt door het onderwijssysteem (wat geen baan oplevert) en ten derde voor mannen de boosheid die ontstaat vanwege de onmogelijkheid om op een succesvolle manier een traditionele mannelijke rol te vervullen. Dit mechanisme van spanning valt onder Agnew's spanningstheorie, die ervan uitgaat dat drie soorten spanning – moeite om doelen te behalen, het ontbreken van positief gewaardeerde stimuli en de aanwezigheid van negatief gewaardeerde stimuli – oorzaak kunnen zijn van delinquent gedrag. De drie soorten spanning die Greenberg noemt, zijn onder de drie soorten spanning van Agnew te plaatsen (Wadsworth, 2006).

Een derde mechanisme dat Wadsworth noemt om de relatie tussen werk en criminaliteit te verklaren, is dat bepaalde mensen zouden beschikken over psychologische kenmerken, die de kans op zowel werkproblemen als crimineel gedrag vergroten. Een voorbeeld van deze psychologische kenmerken is de al eerder genoemde zelfcontrole van Gottfredson & Hirschi (1990, in Wadsworth, 2006).

Het onderzoek van Wadsworth (2006) laat zien dat jongeren tussen 18 en 20 jaar die een baan hebben die meer subjectief belonend is en die voorziet in een vakantie- en pensioensregeling, minder snel betrokken raken in gewelds- en eigendomsdelicten. Het inkomen en de stabiliteit van het werk hebben geen invloed. Deze resultaten suggereren dat jongeren die zichzelf beloofd voelen door hun baan, minder snel participeren in criminele activiteiten. Dit ondersteunt het tweede genoemde mechanisme, en daarmee de spanningstheorie van Agnew (Wadsworth, 2006).

Hoewel er veel literatuur is die de negatieve relatie tussen werk en jeugdcriminaliteit bevestigt, is er ook ander geluid te horen. Zo geeft Ploeger (1997) aan dat werk geassocieerd kan zijn met hogere niveaus van crimineel gedrag. Ook hij geeft drie verklaringen voor deze redenering. De eerste verklaring die genoemd wordt, is gebaseerd op Sutherland's differentiële associatietheorie. Deze theorie houdt in dat crimineel gedrag wordt geleerd via contacten met criminele vrienden en door isolatie van niet-criminele vrienden (Ploeger, 1997). Het is mogelijk dat jongeren op het werk leren omgaan met jongeren die iets ouder zijn, van een andere etniciteit zijn en een andere SES hebben dan de jongeren die ze normaal gesproken op school ontmoeten (Greenberger, 1980, in Ploeger, 1997).

De tweede verklaring gaat ervan uit dat wanneer een adolescent niet meer op de ouders leunt voor geld en geen aspiraties heeft voor verder onderwijs (en dus voor ouderlijk geld), de hechting met de ouders en daarmee de ouderlijke controle vermindert. Dit geeft de adolescent meer vrijheid om delinquent gedrag te gaan vertonen (Hirschi, 1983, in Ploeger, 1997).

De derde verklaring ligt in het aantal mogelijkheden van een jongere om crimineel gedrag te vertonen. Wanneer jongeren gaan werken, hebben ze minder toezicht, meer geld en zijn er meer mogelijkheden voor gelegenheidsdelicten.

De resultaten uit het onderzoek van Ploeger laten zien dat jongeren die werken meer alcohol en drugs gebruiken en meer overtredingen maken op het gebied van openbare dronkenschap dan jongeren die niet werken (Ploeger, 1997).

De verschillen tussen de twee stromingen in het onderzoek (werken zorgt voor een stijging versus een daling in het criminele gedrag) kunnen voor een deel verklaard worden door een verschillende conceptualisatie van het begrip 'werk'. Daarnaast wordt ook crimineel gedrag verschillend geïnterpreteerd; zo onderzoekt Ploeger alleen alcohol en druggebruik en gaat Wadsworth dieper in op verschillende soorten delicten.

Naast het werken als dagvulling is er ook onderzoek verricht naar bijbaantjes van jongeren. Gemiddeld heeft 55 procent van de Nederlandse jongeren tijdens zijn of haar middelbare schooltijd een bijbaantje (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2009). Hieraan zijn zowel voor- als nadelen verbonden. Werken zorgt ervoor dat jongeren leren hoe de zakenwereld werkt, hoe ze een baantje moeten krijgen en houden en hoe ze met geld om moeten gaan (Greenberger & Steinberg, 1986, in Santrock, 1998: 392). Het hebben van een bijbaantje tijdens de middelbare schooltijd wordt echter ook geassocieerd met een aantal problemen: onvoldoende slaap, weinig ontspanning, weinig sporten en het gebruik van drugs (Bachman & Schulenberg, 1993). Onderzoek heeft daarnaast laten zien dat bijbaantjes van jongeren delinquentie vergroot, wat in ieder geval voor een gedeelte verklaard kan worden door de invloed van bijbaantjes op de betrokkenheid bij school en de schoolprestaties (Wadsworth, 2006).

Jongeren, werk en stoppen met jeugdcriminaliteit

De relatie tussen werk en het stoppen met crimineel gedrag is erg complex. Sommige studies geven weer dat het vinden en hebben van een baan werkt als 'omkeerpunt' of 'turning point' voor delinquenten. Zo vonden bijvoorbeeld Farrington en collega's (1986, in Maruna & Immarigeon, 2004: 58) dat deelnemers aan hun studie proportioneel meer delicten pleegden in perioden van werkloosheid.

Andere literatuur – in het bijzonder de studies waarin op een experimentele manier data vergeleken worden – laat zien dat er niet altijd effect is van werk op desistance (Uggen, 2000). Uggen

deed onderzoek naar werk als een omkeerpunt in het leven van delinquenten. Hij onderzocht daarbij ook het interactie-effect met leeftijd, omdat de wetenschappelijke literatuur erop wijst dat doorslaggevende factoren voor het stoppen (en beginnen) met criminaliteit verschillen per leeftijdscategorie. Uit het onderzoek blijkt dat dit voor werk inderdaad geldt. Voor daders boven de 26 jaar blijkt het hebben van werk bij te dragen aan het stoppen met het plegen van delicten. Vóór het 26^e levensjaar heeft werk echter geen significant effect op het terugdringen van recidive en dus op het stoppen met criminaliteit.

Leeftijd speelt een belangrijke rol in het proces van werk en desistance. Hagan (1997, in Maruna & Immarigeon, 2004: 60) geeft aan dat de inadequate beschikbaarheid van werk misschien wel het grootste obstakel is in het succesvol oversteken van de kloof tussen een moeilijke pubertijd en een meer stabiele volwassenheid.

Bij de verschillende uitkomsten in het onderzoek naar desistance en werk moet rekening gehouden worden met de manier waarop 'werk' gedefinieerd wordt. Sampson en Laub (1993) vonden dat de stabiliteit van het werk sterk gerelateerd is aan desistance. Shover (1996, in Laub & Sampson, 2003: 46) laat echter zien dat de voldoening die mensen uit hun werk halen vooral belangrijk is voor desistance. Farrington en collega's (1986, in Maruna & Immarigeon, 2004: 58) en Uggen (2000) hebben alleen gekeken naar de aan- en afwezigheid van een baan.

De precieze manier waarop werk en desistance correleren, is nog niet duidelijk (Farrall & Calvery, 2006). Er worden echter een aantal verklaringsmechanismen voorgesteld, die onderliggend zouden kunnen zijn aan de relatie tussen werk en het stoppen met criminaliteit

Ten eerste zorgt de stabiliteit van werk, de commitment aan het werk en de wederzijdse band tussen een werkgever en een werknemer voor een vergroting van de sociale controle en daarmee tot een vermindering van het criminele gedrag. Het gaat hierbij om de wederkerige investering van een werkgever in de werknemer; de werkgever geeft vertrouwen en investeert in de werknemer. Deze investering zorgt ervoor dat de werknemer op zijn beurt investeert in de werkgever, door goed zijn of haar best te doen en geen delicten meer te plegen (Laub & Sampson, 2003: 46).

Ten tweede zorgt werk voor een belangrijke verandering in de routine-activiteiten van een individu. Werk beperkt veel criminele mogelijkheden en vermindert daarom de mogelijkheid dat criminele ambities omgezet worden in criminele daden. Werk zorgt er simpelweg voor dat mensen beziggehouden worden, en minder snel in de problemen komen (Laub & Sampson, 2003: 47).

Ten derde zorgt werk over het algemeen voor een directe sociale controle door de werkgever en collega's. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het soort werk (Laub & Sampson, 2003: 47). Werk waarbij de werknemer veel individueel handelt, zal minder directe sociale controle opleveren.

De laatste manier waarop werk ervoor kan zorgen dat een individu stopt met het plegen van delicten, is via het gevoel van identiteit en betekenis die het kan geven aan het leven van vooral mannen. Dit kan ertoe leiden dat mannen besluiten geen delicten meer te plegen (Laub & Sampson, 2003: 47). Vrouwen zijn in dit onderzoek niet opgenomen.

Human Agency

Zoals eerder genoemd zijn er veel verschillende verklaringen te noemen voor desistance. Geen van deze verklaringen lijkt echter een bevredigend antwoord te kunnen geven op de discrepanties die worden waargenomen in de wetenschappelijke literatuur (Nuytiens, Christiaens & Eliaerts, 2008: 10). Zo kunnen ze niet verklaren waarom de criminele carrière van mensen met eenzelfde achtergrond verschillend verloopt (Laub & Sampson, 2003: 21). Daarom wint onderzoek waarbij het actieve individu zelf verantwoordelijk is voor het stoppen met criminaliteit, de aandacht. Ze gaan er vanuit dat bepaalde life events slechts een mogelijkheid tot verandering in zich dragen en niet zonder meer veranderingen uitlokken (Nuytiens, Christiaens & Eliaerts, 2008: 10). 'Human Agency' is het begrip dat inhoudt dat een individu een eigen keuze heeft om te stoppen. Niet de omgeving, maar het individu zelf heeft de doorslag (Nuytiens, Christiaens & Eliaerts, 2008: 10).

Sommige auteurs menen dat ook het vinden van werk niet zomaar gebeurt, maar dat het een kwestie van persoonlijke keus is om een baan te gaan zoeken. Dit zou betekenen dat niet zozeer het werk bijdraagt aan desistance, maar dat het gaat om de persoonlijke keus en dus om de actieve actor. Laub en Sampson (2003: 48) benadrukken echter het selectieargument over de relatie tussen werk en het stoppen met criminaliteit. Niet iedereen die een baan wil vinden, vindt er ook daadwerkelijk een. Er zijn veel selectieprocedures (bijvoorbeeld sollicitatiegesprekken) mee gemoeid. Ze geven daarmee aan dat de rol van werk in het desistance-proces niet puur teruggebracht kan worden naar een individuele keuze.

In onderhavig onderzoek zal aan de hand van interviews nagegaan worden of werk een bevorderende werking heeft op het stoppen met criminaliteit bij jongvolwassenen. Hierbij zal ten eerste gekeken worden naar de manier waarop school en/of werk en het begin van de criminaliteit samengaan. Ten tweede zal onderzocht worden of bij de respondenten werk een bijdrage heeft geleverd aan de keuze om te stoppen met criminaliteit. Tot slot zal nagegaan worden of werk en/of opleiding na de keuze om te stoppen bevorderend werkt om op het goede pad te blijven.

Methoden

De data voor dit onderzoek zijn verkregen vanuit negen interviews met jongvolwassenen die zijn gestopt met criminaliteit, nadat ze langdurig delicten hebben gepleegd. In eerste instantie is bij het zoeken naar respondenten uitgegaan van mensen die in hun jeugd (tussen 12 en 24 jaar) meer dan vijf delicten hebben gepleegd en daar minimaal een jaar mee gestopt zijn. In de praktijk bleek het echter erg moeilijk om respondenten te vinden die in deze onderzoeksgroep passen. Om deze reden zijn de leeftijdsgrenzen wat vervaagd en is besloten om ook jongvolwassenen die de intentie hebben om te stoppen met criminaliteit, op te nemen in het onderzoek. Het is bij deze doelgroep namelijk niet gemakkelijk te bepalen of iemand daadwerkelijk gestopt is met het plegen van delicten. Piquero (2004) geeft aan dat onderzoek aantoont dat binnen een criminele carrière momenten voorkomen waarop iemand geen delicten pleegt. Vooral sociale variabelen (het hebben van werk, een liefdesrelatie) zijn aan deze 'stopperiodes' gerelateerd. Daarnaast is het ook mogelijk dat mensen zeggen dat ze gestopt zijn met delicten, maar dat in werkelijkheid niet zijn. Ze worden dan ten onrechte aangemerkt als 'desister'. Vanwege deze praktische problemen bij het definiëren van het gestopt zijn of niet, is ervoor gekozen om het proces van het stoppen te onderzoeken.

De gemiddelde leeftijd van de uiteindelijke groep respondenten is 25 jaar. De jongste respondent is negentien jaar oud en de oudste 36. Deze laatste respondent valt eigenlijk buiten de leeftijdsgroep, maar vanwege de relevantie van zijn verhaal voor de onderzoeksresultaten is toch besloten dit interview mee te nemen in de analyses. Van de negen respondenten zijn er zeven in Nederland geboren. Wel is er variatie in de oorspronkelijke etniciteit (eticiteit van de ouders). Er zijn drie respondenten met een Marokkaanse, twee met een Surinaamse, één met een Antilliaanse, één met een Afrikaans/Nederlandse en twee met een Nederlandse achtergrond. De delicten waaraan ze zich schuldig hebben gemaakt variëren van drugshandel, geweldsdelicten en vermogensdelicten. Er is bewust voor gekozen geen zedendelinquenten op te nemen in het onderzoek, omdat de persoonlijkheidsproblematiek bij zedendelinquenten van specifieke aard is. Zo komen er bij zedendelinquenten meer cognitieve vervormingen en psychopathie voor (Meijer & Merckelbach, 2006). De respondenten wonen door heel Nederland, van Maastricht tot Amsterdam en Groningen.

De respondenten zijn gevonden door contact op te nemen met verschillende instanties, zoals politie, jongerenwerkers, justitiële jeugdinrichtingen en de stichting Delinkwentie en Samenleving.. De respondenten zelf hebben op hun beurt ook nieuwe respondenten aangeleverd, via het zogenoemde sneeuwbal effect (Landsheer en collega's, 1996). Vanwege het tijdsbestek is na negen respondenten gestopt met interviewen.

Het benaderen van de respondenten via bestaande instanties kan ervoor gezorgd hebben dat deze instanties alleen de 'leuke' en 'mooie' succesverhalen hebben laten horen. Er moet bij het interpreteren van de data dan ook rekening gehouden worden met een selectieve onderzoeksgroep.

Vooraf aan de interviews was niet bekend welke delicten door de respondent zijn gepleegd. De interviews zijn volledig anoniem afgenomen. Er zijn ook geen bronnen gebruikt om de waarheid van de interviews na te trekken. Dit heeft uiteraard gevolgen voor de betrouwbaarheid van de verhalen van de respondenten, vooral op het gebied van de strafbare feiten die, al dan niet, gepleegd zijn. Er wordt er echter van uitgegaan dat er geen belangrijke onwaarheden zijn verteld wat betreft de rol van werk in het stopproces. Hierdoor kan er toch goed met de data gewerkt worden.

De interviews zijn gehouden door twee vrouwelijke interviewers. Zij worden door de onderzoeksgroep als minder bedreigend ervaren en hebben daardoor gemakkelijker toegang tot meer informatie dan mannelijke interviewers (Van Liempt en Maalsté; zoals aangehaald in Kleemans, Korf en Staring, 2008: 333).

Ze vonden plaats in openbare gelegenheden, zoals een hogeschool, een café en het politiebureau. De gesprekken zijn opgenomen op een voicerecorder, achteraf nageluisterd en uitgewerkt in een verbatim.

De uitgewerkte interviews zijn door middel van labels geanalyseerd. Vanuit deze analyses zijn verschillende interessante onderzoeksbevindingen naar voren gekomen. In de hierna volgende paragraaf zullen deze bevindingen besproken worden.

Onderzoeksbevindingen

Voor begonnen wordt met het beschrijven van de onderzoeksbevindingen worden eerst de belangrijkste kenmerken van de respondenten beschreven. Daarna zal achtereenvolgens gekeken worden naar het schoolverloop van de respondenten en de start van de criminaliteit, naar de rol van werk in het stoppen met criminaliteit en naar werk na de criminaliteit en eventuele terugval of moeite met stoppen.

Beschrijving onderzoeksgroep

* Om privacyredenen zijn de namen van de respondenten gefingeerd

Martin* is een 36 jarige man van Surinaamse afkomst. Hij is actief geweest in de georganiseerde drugshandel.

Jaron is 27 jaar, geboren uit Marokkaanse ouders. Rond zijn veertiende en zestiende jaar heeft hij tweemaal geld gestolen. Op zijn zeventiende stond hij op de uitkijk bij een overval, waarvoor hij enige tijd heeft vastgezeten. Na zijn detentie is hij gaan privé-en, dat wil zeggen verkleed als bijvoorbeeld monteur of schoonmaker een kantoor binnengaan om apparatuur en creditcards te stelen. Rond zijn 19e jaar heeft hij zich beziggehouden met fraude en leningen bij banken en nog enige overvallen. Daarnaast heeft hij XTC, PMK, BMK en speed gedeald.

Amir is een jongen van 19 jaar, in Nederland geboren uit Marokkaanse ouders. Hij heeft van zijn veertiende tot zestiende veel geblowd en is rond zijn vijftiende betrokken geraakt bij een motordiefstal. Daarna heeft hij tot zijn achttiende ongeveer vijftien auto-inbraken gepleegd.

Neil is 24 jaar. Hij is geboren in Suriname. Op de middelbare school begon hij met heling van elektronica zoals discmans, en kleding. Op zijn zeventiende en achttiende dealde hij hasj, wiet en cocaïne. Daarna is hij begonnen met tankpasfraude.

Buran is een jongen van 21 jaar met een Nederlandse moeder en een Afrikaanse vader. Hij heeft tussen zijn twaalfde en zijn zestiende drugs in drugs gehandeld. Hij heeft tweemaal ingebroken op een school en heeft een jongen met een mes gestoken. Hij heeft een PIJ-maatregel gekregen voor fietsdiefstal en poging tot zware mishandeling en doodslag.

Melody is een dame van ongeveer 27 jaar oud. Haar vader komt uit Suriname, haar moeder uit Nederland. Toen Melody 21 was heeft ze drugs gesmokkeld van Brazilië naar Nederland. Hiervoor heeft ze een gevangenisstraf gekregen. Ze heeft voor haar gevangenisstraf ook al enige tijd drugs gedeald en na haar detentie is ze hier nog enkele maanden mee doorgegaan.

Hamza is een jongen van 21 jaar. Hij is in Nederland geboren en heeft Marokkaanse ouders. Zijn eerste delict was het neersteken van zijn stiefvader: 'Hij sloeg mijn moeder vaak, dus op een dag heb ik hem neergestoken met een mes. Toen is hij weggegaan'. Hamza heeft veel buitenshuis geleefd. Daar heeft hij kleding uit winkels gestolen, fietsen gestolen, straatroven en snelkraken gepleegd en drugs gedeald.

George is een 27 jarige man met Antilliaanse ouders. Hij heeft lang cocaïne gedeald en was lid van een bende. Hij is een keer opgepakt voor joyriding en op zijn negentiende is hij betrokken geweest bij een ernstige steekpartij. Hiervoor heeft hij bijna anderhalf jaar vastgezeten. Op zijn 22^e is hij veroordeeld voor moord en twee keer poging tot doodslag. Hiervoor is hij opnieuw naar de gevangenis gegaan. Hij nu sinds twee maanden weer buiten met een enkelbandje.

Daan, de laatste respondent, is 30 jaar. Hij is van Nederlandse afkomst. Op zijn negentiende is hij voor het eerst met politie in aanraking gekomen vanwege het bezit van een strijkerpistool. Daarna is hij voor zichzelf gaan werken. In die periode heeft hij zich veelvuldig beziggehouden met het witwassen van zwart geld. Hiervoor is hij uiteindelijk opgepakt.

Schoolverloop en criminaliteit

Martin's basisschoolperiode is goed verlopen, er zijn geen problemen geweest. Na de basisschool is hij naar de LTS gegaan. Die heeft hij afgemaakt. Hij geeft aan: 'Op de LTS was ik toch echt wel een rebel hoor'. 'Het was buiten de school, maar op de school ook. De klas uit, naar de directeur, nablijven, strafwerk.' Martin zegt na zijn middelbare school nog diverse diploma's te hebben gehaald,

'maar ik heb er niets mee gedaan'. Martin is rond zijn dertiende jaar, dus nog tijdens de middelbare school, begonnen met het dealen van drugs.

Jaron heeft de basisschool goed doorlopen. Ook zijn middelbare school is 'perfect verlopen'. Hij vertelt dat hij wel meer kattenkwaad uithaalde dan anderen, dat hij 'een beetje lastig' was. Tegelijkertijd geeft hij aan dat het kattenkwaad andere mensen niet tot last was en dat hij de beste cijfers haalde. Na zijn middelbare school heeft Jaron het MHBO gevolgd, 'verkort MBO en verkort HBO'. Dat heeft hij niet af kunnen maken, omdat hij in de gevangenis terecht kwam. Toen hij vastzat heeft hij de opleiding detailhandel gedaan, maar deze opleiding heeft hij ook niet af mogen maken. 'Ik was bijna klaar met het eerste jaar zeg maar, want ik had het hele jaar in twee maanden ingehaald en ik moest alleen nog stage lopen. Maar dat mocht niet van de rechter...' 'De rechter was van mening dat het niet meer nodig was en dat ik terug naar detentie mocht'. Jarons eerste 'delict' heeft hij gepleegd toen hij veertien was. Hij heeft toen tien gulden gestolen bij een sponsorloop.

Over de basisschoolperiode van Amir is geen informatie bekend. Hij vertelt dat hij op de middelbare school drugs gebruikte, ook onder schooltijd. Op de vraag wat hij van school vindt, antwoordt hij: 'Ik vond het niks en ik vind het nog steeds niks'. 'Ik vind school gewoon letterlijk niet bij me passen'. Hij heeft zijn VMBO diploma behaald. Hij geeft zelf aan dat hij niet heeft gespijbeld. Amir is aan de vervolgopleiding Electro, niveau 2 begonnen maar is gestopt omdat hij zijn stage niet wilde afmaken vanwege een conflict met zijn stagebegeleider. Amir is begonnen met criminaliteit rond zijn vijftiende jaar, met het stelen van een bromfiets.

Neil heeft zijn basisschool zonder problemen doorlopen. Zijn middelbare school is hij begonnen op HAVO/VWO niveau. 'Het ging neerwaarts in de brugklas. (...) Toen hield ik me nog niet direct bezig met criminaliteit. Ik was wel steeds meer soort van op straat. Steeds minder huiswerk aan het doen'. Uiteindelijk heeft hij zijn Mavo diploma gehaald. Na de Mavo is hij MBO detailhandel gaan doen. 'Toen spijbelde ik wel heel veel, er was geen controle op'. Hij heeft zijn MBO diploma gehaald. Neil is op de Havo, rond zijn veertiende jaar, begonnen met heling.

Buran geeft aan dat het op de basisschool goed is gegaan. Op de middelbare school had hij geen motivatie. Hij geeft aan: 'Veel spijbelen, ruzies, leraren... uiteindelijk van school in Dieren afgetrapt en toen ging ik naar Zutphen.' Hij vertelt ook in Zutphen veel te hebben gespijbeld. 'Ik was dwars, echt dwars'. Buran heeft zijn VMBO-TL afgemaakt. Hij heeft geen vervolgopleiding gedaan. Buran is begonnen met criminaliteit rond zijn 12^e jaar. 'Met allemaal grote jongens, ruitjes doorgooien, zulke onzin. Daar is het eigenlijk begonnen'. Zijn eerste delict was het stelen van een kratje bier uit een bouwkeet.

Ook Melody vertelt dat er geen problemen waren op de basisschool. Ze vertelt dat ze op de middelbare school is begonnen op de MAVO, maar dat ze veel heeft gespijbeld en daarom terug is gegaan naar het VBO. Dit heeft ze gehaald. Ze is daarna begonnen aan een MBO opleiding in

detailhandel en is daarmee gestopt. Daarna heeft ze geen dagbesteding gehad. Melody is aan het einde van de puberteit, rond haar 18^e jaar, begonnen met het dealen van drugs.

Hamza heeft de basisschool gedaan en zijn VMBO diploma behaald. 'Ja, ik heb heel veel problemen gehad op school. Veel vechtpartijen, veel mensen geslagen op school, geschorst, er af gegaan, weer op school gegaan, weer de school uitgekickt, mijn moeder moest op school komen. Hele drama's, maar ik heb mijn diploma uiteindelijk toch behaald.' 'De middelbare school is het laatste wat ik gedaan heb en ja, toen ben ik de straat opgegaan'. Hamza is op de middelbare school begonnen met stelen van kleding.

George geeft aan dat hij op de basisschool veel kattenkwaad uithaalde, zoals vechten of dingen vernielen. Toen hij op de basisschool zat heeft hij een aantal keer ingebroken in school, door de ramen open te laten staan en na schooltijd in de school te gaan rennen en spelen. Hij is in de kleuterklas blijven zitten. Hij is eerst naar een gewone middelbare school gegaan en daarna naar een LTS. Hij heeft daar veel gespijgeld, 'ik ging bijna niet naar school in principe'. Hij geeft ook aan dat hij daar 'ergere' dingen heeft gedaan dan op de basisschool. Hij heeft geen vervolgopleiding gedaan. George is op de basisschool begonnen met criminaliteit; hij brak in de school in: 'Maar ja, we hebben daar niet echt dingen gestolen. Gewoon tafels omgooien, dat soort dingen. Ja, dat waren wel de eerste dingen'.

De laatste respondent, Daan, heeft geen problemen gehad op de basisschool en op de middelbare school. Hij heeft de MAVO gedaan. Daarna is hij met SPW begonnen. Tijdens deze vervolgopleiding heeft hij veel gespijgeld. Na zijn vervolgopleiding is hij gaan werken bij de gemeente, daarbij bij de ABN-AMRO en tot slot is hij bij een uitgeverij gaan werken. Tijdens deze baan is hij begonnen met het opzetten van een eigen financieel adviesbureau voor startende ondernemers. Daan is begonnen met criminaliteit toen hij op zijn 18^e op zichzelf ging wonen.

De rol van werk in het stoppen met criminaliteit

De meeste respondenten laten geen rol zien van werk in hun keuze om te stoppen met het plegen van delicten. Verschillende andere factoren hebben wel een rol gespeeld. Zo geeft Martin aan: 'Op een gegeven moment ga je terugdenken en dan denk je wel, waar doe ik het eigenlijk voor? Je zogenaamde vrienden die je nu niet ziet op bezoek, of voor de status, of voor een dikke BMW? (...) En dan ga je nadenken en dan zie je dat het leven toch ook heel veel andere dingen beidt. En de andere dingen die het leven biedt dat schijnen toch eigenlijk veel mooiere dingen te zijn'. Hij heeft aan dat het zijn eigen keuze is geweest, dat niemand hem erbij geholpen heeft: 'Mijn eigen keuze, mijn eigen wil'.

Jaron geeft als motivatie om te stoppen dat hij het niet meer leuk vond: 'Ik had er geen zin meer in, teveel stress, teveel hoofdpijn, mensen die je niet kunt vertrouwen.' 'Je wordt het zat, je wordt het leven zat, de manier van leven. Ik heb nu behoefte aan rust'. Hij kan echter niet beloven dat hij het stoppen zal volhouden. Op de vraag of hij ook van plan is om het niet meer te gaan doen, zegt hij: 'Ik zou liegen als ik dat nee zou zeggen'. 'Als ik ga trouwen dan kap ik er wel mee, dat is sowieso één ding wat vaststaat'. Ook bij Jaron komt werk niet terug in zijn motivatie om te stoppen.

Amir is gestopt vanwege een schuldgevoel tegenover zijn ouders: 'Het eerste wat ik dacht was wat ik mijn ouders allemaal had aangedaan'. 'Maar daarna kwam de vraag hoe zie ik mezelf over twee, drie maanden, een jaar... Al die stress die erbij komt, al die vragen, onzekerheid, je hebt niets vast. Het is gewoon geen lekker gevoel. Het is geen baan. Je denkt van wel, maar het is niet zo'. Net als Jaron geeft Amir aan dat hij er geen zin meer in had. Werk heeft hier echter geen rol duidelijke in gespeeld.

Neil geeft aan 'Toen ben ik me gaan beseffen dat het eigenlijk wel makkelijk was om gepakt te worden en om me heen waren er al twee mensen opgepakt. (...) Ik dacht, nou, als ik gepakt word heb ik een megagroot probleem. Ik wil geen drie of vijf jaar. (...) Dus toen heb ik besloten om er volledig mee te stoppen. Ja, en natuurlijk omdat... er was meerdere malen geprobeerd om mij van het leven te beroven. Dus dat allemaal samen, toen dacht ik: nee, het is beter als ik er mee stop'.

De angst om vast te komen zitten lijkt reëel, want bij Daan is het juist het vastzitten wat de doorslag heeft gegeven: 'Op het moment dat ik de veertien dagen voorbij had en de 90 dagen kreeg, toen ging ik heel erg nadenken over mijn leven.'. 'Familie en vrienden, dat is het allerbelangrijkste. En de vrijheid hebben, de vrijheid hebben om iets te kunnen doen wat je wilt. Of je nu geld hebt of niet, het feit dat je naar buiten kunt lopen is al iets heel moois eigenlijk.'. Zowel bij Neil als bij Daan heeft werk geen bewuste rol gespeeld in de keuze om te gaan stoppen.

Buran zegt gestopt te zijn om de volgende reden: 'Ik had geen zin meer en geen tijd en de ruimte niet om erover na te denken waar ik die nacht ga slapen, van wie ik nog geld moet krijgen, wie nog geld van mij krijgt, wie ik nog moet hebben, wie ik moet ontwijken, of de politie niet voor de deur staat.' 'Dus eigenlijk een combinatie van jezelf en de dingen daar omheen. Wat eigenlijk allemaal een beetje op het goede moment komt'. Daarnaast speelde werk bij Buran een rol in zijn keuze om te stoppen. Hij vertelt: 'Toen ik hier uitkwam op proefverlof toen ben ik uh, als je hier uit gaat moet je 26 uur in de week een dagbesteding hebben. Zodoende heb ik een baantje bij de steenfabriek geaccepteerd. Toen kwam ik 's ochtends om zes uur, lag er een stapel bakstenen van zeven meter en dan moet je bakstenen op pallets gaan stapelen. En toen na twee weken kwam ik aan en zat ik naar die stapel bakstenen te kijken en dacht ik: ik moet echt naar school, want dit wordt 'm niet.' Buran is hierna een opleiding gaan volgen en is daadwerkelijk gestopt met het plegen van delicten.

Melody is gestopt na de geboorte van haar tweede kindje: Toen ik m'n kind had, dacht ik: jij kan me gestolen worden, ik wil me nu richten op mijn kind en ik wil hem alles geven wat ik mijn eerste dus niet heb kunnen geven.' Ze is bij het stoppen erg geholpen door een project in Rotterdam. Daar ontmoette ze mensen die vertrouwen in haar hadden. Ze geeft echter wel aan dat het haar eigen beslissing was: 'Jij maakt zelf de keuze uiteindelijk'.

Ook George is gestopt vanwege zijn dochttertje, die nu op de Antillen woont met haar moeder: 'Ja, m'n dochttertje, dat was het enige'. 'Als ik ooit weer binnen kom en mijn dochter moet terugkomen hiernaar toe, dan is er niemand om op terug te vallen. Dus ja, dat is echt puur de dingen geweest, de motivatie geweest dat ik zeg van: nee, ik wil niet meer'.

Hamza geeft een eenduidige reden voor zijn stoppen: 'Mijn vriendin wil het niet meer hebben'. Daarbij speelt waarschijnlijk mee dat Hamza na zijn keuze om te stoppen bij deze vriendin is ingetrokken. 'Mijn vriendin verwent me ook. Ze koopt kleren voor me en ja, alles (...). Ze verwent me ook een beetje teveel weet je, maar ja, dat moet even want anders kan ik er niet doorheen komen. Je moet gewoon even van veel geld even rustig stapje voor stapje...'

Zowel bij Melody, George als bij Hamza heeft werk geen bewuste rol gespeeld in de keuze om te stoppen met criminaliteit.

Werk en terugval na de criminaliteit

Aan de respondenten is gevraagd of ze nu, na hun keuze om te stoppen, een opleiding volgen of werken. Martin antwoordde hierop dat hij jongerenwerker is, daarnaast volgt hij de opleiding Sociaal Cultureel Werk. Hij geeft aan dat deze dagvulling hem wel helpt om uit de criminaliteit te blijven: 'De verleiding is niet zo groot als voorheen, dan zit je dag en nacht in Amsterdam. De verleiding is dan sneller dan als je hier bezig bent. Dus ik probeer mijn leven hier wel een beetje zinvol in te vullen'.

Jaron werkt nu als adviseur voor verzekeringen. Dat doet hij sinds anderhalve week. Daarvoor werkte hij anderhalve maand in een bedrijf in de facilitaire diensten. Hij vindt het soms moeilijk om uit de criminaliteit te blijven: 'Het jeukt, het is toch wennen. (...) Het is saai, het is echt saai, het is heel anders'. 'Alles went, op een gegeven moment went alles, het is alleen doorbijten. Daar ben ik op dit moment mee bezig, maar of ik het volhoudt, ik hoop het'. Hij legt uit dat zijn werk hem erbij helpt om vol te houden: 'Je staat er nu minder bij stil omdat je de hele dag door werkt, je geeft geen geld uit. Dat speelt ook een hele belangrijke rol. Eerst kon ik de hele dag invullen zoals ik hem zou willen invullen. Dat is nou zeg maar het verschil. Als je klaar bent met werken zijn de winkels gesloten. Natuurlijk heb je nog wel eens bepaalde behoeftes, dat je je doelen nog sneller wilt behalen, een groot huis die je wilt kopen, maar ja, er zijn andere regels'.

Amir heeft wat problemen gehad met het vinden van werk na het stoppen, omdat hij geen verklaring omtrent gedrag kon krijgen. Toen hij echter eerlijk aan zijn baas vertelde wat hij heeft

gedaan, kon hij toch aan de slag als chauffeur voor een koeriersbedrijf. Daarnaast heeft hij een baantje bij TNT post. Hij zegt: 'Dit is gewoon mijn doel: (...) werken, werken, werken, zo hard mogelijk werken. En zo'n mooi mogelijk bedrag bij elkaar sparen en iets voor jezelf openen. Want ik wil... Ik haat het gewoon om afhankelijk te zijn van anderen! Ik kan daar echt gewoon niet tegen! Snap je? Eigen baas, die hoeft niet afhankelijk te zijn van anderen. Je bepaalt je eigen inkomen, je doet en laat wat je maar wil laten. Je slaapt uit wanneer je maar wil, als je maar wil. Dus wat dat betreft, ja, dat is gewoon perfect'. Over een eventuele heimwee naar vroeger zegt hij: 'Als je goed kijkt, niets weerhoudt me ervan om weer te gaan stelen. Maar ik wil het écht niet. Als ik terugdenk voel ik me er zo vies bij. Dan denk ik bij mezelf, ik heb gewoon een andere denkmethode, een andere instelling'.

Nadat Neil de beslissing heeft genomen om te stoppen met criminaliteit, is hij aan de slag gegaan bij een grote firma in elektronische artikelen. Hier wisten enkele vrienden van vroeger hem te vinden en over te halen tot het meewerken aan een overval op deze firma. Hoewel zelf zegt maar zijdelings betrokken te zijn geweest bij deze overval, heeft hij hiervoor een gevangenisstraf gekregen. Na zijn gevangenisstraf is hij begonnen met het zoeken naar werk: 'Ja, als je vrij bent dan krijg je bijna nergens werk. Ik heb een jaar lang lopen solliciteren en noem het allemaal maar op. Overal door de mand, verklaring omtrent gedrag kon ik niet leveren. Dus op een gegeven moment nadat ik een jaar vrij was, en hier en daar wat bijbaantjes had gehad, heb ik toch nog wat geld kunnen sparen. En toen ben ik in 2006, ik kwam in 2005 vrij, ben ik begonnen met mijn autohandel. Een jaar daarop ben ik begonnen met (...) een koeriersbedrijf. Naast deze twee bedrijfjes volgt Neil de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening. Neil vertelt dat met name de consequenties van de criminaliteit, de straf die erop staat en je leven niet zeker zijn, hem weerhouden om opnieuw de fout in te gaan.

Buran heeft, nadat hij vrijkwam van zijn PIJ-maatregel, eerst bij een constructiebedrijf gewerkt. Daarna is hij begonnen aan de opleiding Sociaal Cultureel Werk, maar daar is hij mee gestopt: 'Tussen activisten, krakers, het is allemaal leuk en aardig, maar niets voor mij'. Daarna is aan hem gevraagd of hij wil werken als EQUIP- trainer in de justitiële jeugdinrichting waar hij zelf ook heeft gezeten. Deze baan heeft hij aangenomen en daar werkt hij nu nog steeds. In het interview is niet gevraagd naar zijn motivatie om vol te houden, waardoor het niet duidelijk is of zijn baan daar aan bijdraagt.

Melody is, na haar keuze om te stoppen, begonnen met de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk. Deze opleiding heeft ze afgerond, ze is nu bezig met de opleiding Sociaal Pedagogisch Hulpverlener op Hbo-niveau. Over het begin van haar opleiding vertelt ze: 'Ja, ik was echt de hele dag bezig en dat vond ik lekker ook. Ik ben iemand die, ik ben geen huisvrouwtype daarom was ik ook altijd op straat, dus het was gewoon de beste keuze die ik had kunnen maken. Het was alles in een. Niet de hele dag gefocust op het huishouden, niet de hele dag gefocust op je relatie, maar gewoon d'r uit enzo, heel goed.' Ze vindt soms wel lastig om vol te houden: 'Ja, je krijgt nu die schulden enzo, en ik zeg jeetje, waarom kan ik het verleden niet afsluiten. (...) Van schulden die zijn meegekomen. En dat is wel

jammer. Ik wil gewoon opstaan, ik weet dat ik het nu gewoon zou kunnen. Als ik morgen opnieuw zou starten en ik heb alleen mijn vaste lasten en verder niets, dan ben ik gewoon heel rustig. En nu zit ik elke dag nog van 'Oh, dat moet nog, en dat, en als ik dat betaal kan ik dat niet'. Dat is echt niet leuk, weet je. Dan heb je wel zoiets van, weet je wat, als ik nu een klein dingetje, een klein... Maar toen dacht ik nee... Dat is echt een gedachte die ik eigenlijk niet ga uitwerken, dus...'

Ook Hamza vond het soms moeilijk: 'Ja, dat heb ik ook wel eens gehad, dat ik even een tintje in mijn hoofd krijg. Van spanning, ja, je mist die adrenaline, het is ook allemaal die adrenaline. Die kick die je krijgt. (...) Maar die gevoel gaat naderhand steeds langzamer weg'. Op dit moment werk Hamza niet: 'Nee, ik ben niet op zoek naar werk. Gewoon lekker vrij zijn'. 'Het is zo, ik ken niet werken. Ik heb moeite met werken, ik ken niet zomaar voor iemand gaan staan en doen wat hij mij opdraagt, begrijp je'. Hamza krijgt een uitkering en leeft van het geld wat zijn vriendin verdient. Over zijn dagbesteding vertelt hij: 'Ja, ik sta tegenwoordig op en eeh, ja ik sta op en dan ontbijt ik. Ja, ik doe niets, ik zal eerlijk zijn, ik doe helemaal niets'. 'Ik sport ja, voetbal af en toe. Ik zit op voetbal af en toe (...). Ik heb vrienden, die hebben allemaal huizen dus ik ken overal langsgaan. Je ken blowen, je ken doen wat je wilt weet je, dus ja, je kan alle kanten op. Je verveelt je echt niet'. Later zou hij wel willen gaan werken, bijvoorbeeld iets met jongeren.

George heeft nog een enkelbandje om, waardoor zijn dagvulling erg strak gepland is. Hij werkt nu bij de stichting Delinkwent en Samenleving en daarnaast doet hij vrijwilligerswerk. Als hij klaar is wil hij misschien de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk gaan doen om daarna met jongeren te gaan werken. George is niet bang dat het weer mis zal gaan wat betreft criminaliteit: 'Nee, als het mis gaat is dat omdat ik het zelf wil'. Hij denkt niet dat zijn dagbesteding invloed heeft op het volhouden van de motivatie.

De laatste respondent, Daan, vertelt dat er na zijn periode in detentie niets meer is gebeurd op het vlak van criminele activiteiten. Hij denkt ook niet dat dit gaat gebeuren. Hij woont op dit moment weer bij zijn ouders, omdat hij financieel aan de grond zat: 'Ik zit gewoon op een slaapkamer bij mijn ouders en hard werken, en dan langzamerhand op zoek naar een huisje en weer verder kijken. Weer opnieuw beginnen'. Hij heeft een baan als adviseur bij een call-centre.

Conclusie

De eerste deelvraag die beantwoord kan worden aan de hand van de onderzoeksbevindingen, is op welke manier schoolverloop en (het begin van de) criminaliteit samengaan. Uit de bevindingen blijkt dat de meeste respondenten zijn begonnen met criminaliteit op de middelbare school, alleen Daan en Melody zijn uitzonderingen. De zeven respondenten die op de middelbare school delicten pleegden hebben allemaal aangegeven dat er wel problemen waren, zoals spijbelen, druggebruik en lastig gedrag. Melody heeft wel aangegeven dat ze veel heeft gespijbeld, maar is pas met het plegen

van delicten begonnen rond haar achttiende jaar. Daan heeft geen problemen gehad op de middelbare school, maar heeft tijdens zijn vervolgopleiding (SPW) veel gespijbeld. Er kan dus geconcludeerd worden dat criminaliteit in deze onderzoeksgroep samengaat met problemen op school.

De tweede deelvraag onderzoekt de rol van werk in het stoppen met criminaliteit. Uit de interviews blijkt dat er maar één respondent aangeeft gestopt te zijn met criminaliteit vanwege zijn werk. Deze respondent, Buran, legt echter ook veel nadruk op de eigen keuze als doorslag om te gaan stoppen. Er kan daarom geconcludeerd worden dat in deze onderzoeksgroep het hebben van 'werk' geen doorslaggevende factor is geweest voor het stoppen met criminaliteit.

De laatste deelvraag behandelt het hebben van een opleiding of werk na de criminaliteit en de terugval naar de criminaliteit. Uit de bevindingen blijkt dat alle respondenten werk of een opleiding hebben, behalve Hamza. Hamza wil niet werken en kan niet werken, zoals hij zelf zegt. Martin, Jaron en Melody hebben alledrie duidelijk aangegeven dat werk helpt om uit de criminaliteit te blijven, door een zinvolle dagbesteding. De andere vijf respondenten hebben niet expliciet vermeld dat werk bijdraagt aan het uit de criminaliteit blijven.

Bijna alle respondenten in het onderzoek geven aan dat het hun eigen keuze was om te stoppen met het plegen van delicten (human agency). Melody benadrukt heel duidelijk: 'Jij maakt de keuze zelf uiteindelijk. Jij maakt zelf de keuze in alles.' Hoewel Hamza de rol van zijn vriendin in het stoppen benadrukt, zegt hij: 'Je hebt zelf de keuze in handen om te beginnen en om te eindigen. Uiteindelijk is het mijn leven'. George zegt: 'Ik heb het gewoon puur uit mezelf gedaan'. Uit deze antwoorden blijkt dat de respondenten de overtuiging hebben dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun keuze om te stoppen met criminaliteit.

Discussie

De resultaten van dit onderzoek suggereren dat er bij jongeren die beginnen met criminaliteit, vaak al sprake is van problemen op school, zoals spijbelen. Dit komt overeen met de resultaten uit de studie van Weerman (2008). Het onderzoek geeft geen aanwijzingen voor de richting en de interpretatie van dit verband.

Daarnaast blijkt dat werk geen bepalende rol speelt in de keuze van jongvolwassenen om te stoppen met criminaliteit, maar dat werk of een zinvolle dagbesteding (vrijwilligerswerk of een opleiding) wel belangrijk zijn na de keuze om te gaan stoppen. Hierdoor komen de jongeren minder snel in de verleiding om toch opnieuw de criminaliteit in te gaan. Leeftijd lijkt geen invloed te hebben op de rol van het werk. Dit in tegenstelling tot wat onderzoek van Uggen (2000) heeft uitgewezen, namelijk dat bij respondenten onder de 26 jaar werk geen invloed heeft op desistance, maar bij respondenten boven de 26 jaar wel.

Hoewel de conclusie van dit onderzoek is dat werk niet bijdraagt aan desistance, spreekt het de verklaringsmechanismen van Laub & Sampson (2003: 46) niet tegen. Het is mogelijk dat, zodra iemand gestopt is met het plegen van delicten en werk heeft gevonden, de stabiliteit van het werk en het 'commitment' aan de werkgever bijdragen aan het voorkomen van terugval in criminaliteit. Ook de verandering van routine-activiteiten, de sociale controle en het gevoel van identiteit en betekenis dat iemand uit het werk haalt, kunnen hieraan bijdragen.

Er zijn een aantal belangrijke beperkingen te noemen aan dit onderzoek. Ten eerste is er gebruik gemaakt van een zeer beperkte onderzoeksgroep. Negen respondenten is te weinig om goede conclusies aan te verbinden. De conclusies van dit onderzoek zijn dan ook niet generaliseerbaar. Zoals in de methodensectie beschreven, kan de gekozen manier van dataverzameling ervoor gezorgd hebben dat er maar een beperkt aantal 'succesverhalen' bereikt is. Voor vervolgonderzoek is het aan te bevelen om te zoeken naar andere methoden om met de doelgroep in contact te komen. Om de onderzoeksresultaten meer valide te maken, kan er tevens gezocht worden naar manieren om de gegevens te controleren. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het nogmaals interviewen van de respondenten, of het interviewen van mensen in de directe omgeving van de respondent (ouders, gezinsleden, eventuele partner).

Een volgende beperking aan het onderzoek is dat de doelgroep niet representatief is. Het is belangrijk om meer vrouwen in de onderzoeksgroep op te nemen. Bij vervolgonderzoek kan hier specifiek naar gezocht worden.

Ondanks de beperkingen heeft dit onderzoek maatschappelijke waarde. Zo zouden scholen veel meer aandacht moeten besteden aan jongeren die problemen laten zien op school. Met name spijbelen is een belangrijke risicofactor. Het is belangrijk spijbelende jongeren in de gaten te houden om te voorkomen dat ze zich in de criminaliteit gaan begeven. Het is bijvoorbeeld belangrijk hier betere contacten met ouders over te onderhouden en de taalbarrières die hierin spelen te kunnen ondervangen.

De maatschappelijke waarde blijkt ook uit de uitkomst van het onderzoek dat werk op zich geen reden is om te stoppen met criminaliteit. Het heeft dus weinig nut om jongeren die zich al in de criminaliteit hebben begeven, dagbesteding te geven. De jongeren / jongvolwassenen uit dit onderzoek leggen zelf een grote nadruk op de persoonlijke inbreng en de persoonlijke keuze om te stoppen met criminaliteit. Ze moeten eerst zelf de meerwaarde van het stoppen inzien. Behandelprogramma's zouden zich juist hierop moeten richten, hoewel het de vraag is in hoeverre deze persoonlijke inbreng te beïnvloeden is.

Ten derde blijkt dat, wanneer jongeren eenmaal de keuze hebben gemaakt om te stoppen, dagbesteding wel erg belangrijk is. Verschillende respondenten geven aan dat het vinden van werk

na een periode van justitiecontacten moeilijk is vanwege het ontbreken van een verklaring omtrent gedrag. Het is belangrijk dat jongeren die vrijkomen uit bijvoorbeeld een justitiële jeugdinrichting of die de keuze hebben gemaakt om te stoppen zonder een detentieperiode, goed begeleid worden in het vinden van een dagbesteding als werk en/of een opleiding.

Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is om de daadwerkelijke rol van werk na de keuze om te stoppen met criminaliteit meer uit te vragen. Een aantal respondenten heeft expliciet aangegeven dat werk bijdraagt aan de motivatie om geen delicten meer te plegen, maar niet iedereen heeft dit zo duidelijk benoemd. Ook kan er meer gevraagd worden over de rol van werk na de keuze om te stoppen met criminaliteit. Hierover is in de huidige wetenschappelijke literatuur nog weinig bekend.

Literatuur

- Bachman, J. G. & Schulenberg, J. (1993). How Part-time Work intensity relates to Drug use, Problem Behavior, Time Use, and Satisfaction among High School Seniors: Are these Consequences or just Correlates? *Developmental Psychology*, 29, 220 – 235.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009). Beroepsbevolking; geslacht en leeftijd, 1996-2006. Website bezocht op 12 mei 2009.
- Donker, A.G. & Slotboom, A. (2008). Adolescentie en Delinquentie. In I. Weijers & C. Eliaerts (Eds.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 91-108). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Farral, S. & Calvary (2006). *Understanding Desistance from Crime. Theoretical Directions in Resettlement en Rehabilitation*. Berkshire: Open University Press.
- Kleemans, E.R., Korf, D. J., & Staring, R. (2008). Mensen van vlees en bloed. Kwalitatief onderzoek in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50, 323 – 336.
- Laan, P. H. van der, Essers, A. A., Huijbregts, G. L. A. M., & Spaans, E. C. (1998). *Onderzoek van de jeugdcriminaliteit: Periode 1980 – 1996. Een tussentijds verslag. (Onderzoeksnotitie 1998/5)*, Den Haag: WODC.
- Landsheer, H., 't Hart, H., Goede, M. de., & Dijk, J. van. (2003). *Praktijkgestuurd onderzoek. Methoden van Praktijkonderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Laub, J., H., & Sampson, R., J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boys to age 70*. Cambridge: Harvard University Press.
- Loeber, R., Slot, N. W., & Sergeant, J. A. (2001). *Ersntige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. Houten / Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Maruna, S. & Immarigeon, R. (2004) (eds.) *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration* (pp.3-26) Cullompton: Willan.

- Meijer, E. H. & Merckelbach, H. L. J. G. (2006). De leugendetector bij zedendelinquenten: niet doen! *Nederlands Juristen Blad*, 58, 79-83.
- Nuytiens, A, Christiaens, J. & Eliaerts, C. (2008) Stoppen of doorgaan? Recent onderzoek naar desistance from crime bij persistente jeugddelinquenten (pp.415-428) in I. Weijers & C. Eliaerts (red.) *Jeugdcriminologie: achtergronden van jeugdcriminaliteit*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Piquero, A.R. (2004) Somewhere between persistence and desistance: the intermittency of criminal careers, in: Maruna, S. & Immerglon, R. (2004) (eds.) *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration* (pp.102-125) Cullompton: Willan.
- Ploeger, M. (1997). Youth Employment and Delinquency: Reconsidering a Problematic Relationship. *Criminology*, 35 (4), 659 – 675.
- Santrock, J. W. (2001). *Adolescence*. New York: Mc Graw Hill Higher Education.
- Uggen, C. (2000). Work as a Turning Point in the Life Course of Criminals: A Duration Model of Age, Employment and Recidivism. *American Sociological Review*, 65 (4), 529 – 546.
- Wadsworth, T. (2006). The Meaning of Work: Conceptualizing the Deterrent Effect of Employment on Crime among Young Adults. *Social Perspectives*, 49 (3), 343 – 368.
- Warr, M. (1998) Life-course transitions and desistance from crime. *Criminology*, 36 (2), 183- 216.
- Weerman, Frank (2008). De rol van school bij jeugdcriminaliteit. In: Weijers, I., & Eliaerts, C. (Red.) *Jeugdcriminologie: achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Weijers, I. & Eliaerts, C. (Red.) (2008). *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- www.nu.nl (2006). 'Net mislopen baan leidt tot jeugdcriminaliteit'. Website bezocht op 12 mei 2009.